

W dalszej części konferencji przewidziano jeszcze dyskusję, w trakcie której uczestnicy spotkania mieli okazję do zadania pytań prelegentom czy też podzielenia się własnymi refleksjami nasuwającymi się w związku z wysłuchanymi referatami. Podsumowania konferencji dokonał ks. Andrzej Żądło, który podziękował wszystkim prelegentom oraz innym uczestnikom spotkania za przybycie i czynny udział. Ksiądz dziekan zaprosił do dalszej współpracy, prosząc jednocześnie o zgłaszanie propozycji odnośnie do tematyki kolejnych konferencji.

Ks. Roman Buchta, Uniwersytet Śląski

**Współczesna katecheza i edukacja religijna w wybranych krajach Europy.
IV Międzynarodowa Konferencja Katechetyczna
(Tarnów 25 maja 2010)**

Okres dwudziestu lat, który mija od powrotu nauczania religii katolickiej do publicznej szkoły polskiej, obliguje niejako do podjęcia nad nim całościowej refleksji. Dodatkowym uzasadnieniem zauważenia wspomnianej konieczności są także zmiany, jakie w minionym okresie dokonały się w odniesieniu do samej lekcji religii oraz w całym obszarze edukacji. Burzliwe debaty – dotyczące nie tylko spraw merytorycznych, lecz w znacznej mierze motywowane światopoglądowo – jakich byliśmy świadkami i uczestnikami po okresie transformacji, zaowocowały wydaniem w 2001 roku dokumentów programowych dla katechezy. W ich wyniku lekcja religii w Polsce przyjęła obowiązujące obecnie w edukacji standardy kształcenia i wychowania. Wspomniany proces przemian edukacyjnych trudno uznać za ukończony, o czym świadczy chociażby ponowna reorganizacja systemu szkolnictwa powszechnego, zakładająca obniżenie wieku obowiązku szkolnego do lat sześciu. W sposób oczywisty generuje to konieczność opracowania nowej *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*, a tym samym dostosowanej do niej podstawy programowej katechezy¹. Jak zauważają specjaliści, „ten wciąż trwający stan zmienności jest także wynikiem wpływu różnych instytucji w Unii Europejskiej, które decydują o charakterze czy kierunku polityki edukacyjnej w Europie”². Trudno zatem ignorować fakt, że nauczanie religii w polskiej szkole odbywa się w szerokim kontekście europejskich koncepcji lekcji religii, co należy uwzględnić,

¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 14.

² K. Misiaszek, *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole polskiej*, Warszawa 2010, s. 7.

szukając podobieństw czy różnic oraz analizując ich wpływ na przyjęte obecnie w Polsce rozwiązania koncepcyjne³.

Z tym właśnie zamiarem poszukiwania „podobieństw i różnic” oraz lepszego poznania uwarunkowań i poszczególnych koncepcji nauki religii zorganizowana została w Tarnowie międzynarodowa konferencja katechetyczna zatytułowana „Współczesna katecheza i edukacja religijna w wybranych krajach Europy”. Organizatorami spotkania była Katedra Nauk Pedagogiczno-Katechetycznych UPJPII (Sekcja w Tarnowie) oraz Katedra Teologii Pastoralnej Małżeństwa i Rodziny ISNaR w Łomiankach (Wydział Teologiczny UKSW). Otwarcia konferencji dokonał dziekan Wydziału Teologicznego w Tarnowie ks. dr hab. Antoni Żurek, który witając uczestników, zaprezentował jednocześnie problematykę oraz główne cele spotkania. Referaty wygłoszone w języku angielskim oraz pytania zadawane zarówno w języku polskim, jak i w angielskim, a także udzielane na nie odpowiedzi były tłumaczone przez dr hab. Elżbietę Osewską.

Jako pierwszy z prelegentów zabrał głos organizator konferencji ks. dr hab. Józef Stala, prof. UPJPII (WTST Tarnów), przypominając podstawowe kwestie związane z obecną sytuacją katechezy i edukacji religijnej w Polsce. Przedmiotem uwagi ks. prof. Stali była prezentacja obowiązujących dokumentów katechetycznych Kościoła powszechnego, a także Kościoła w Polsce, ze szczególnym zwróceniem uwagi na znowelizowaną podstawę programową katechezy oraz program nauczania religii, w kontekście planowanych i już zachodzących zmian edukacyjnych, związanych z wdrażaniem *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego* z 2009 roku.

Prezentacji uwarunkowań katechezy oraz edukacji religijnej w Portugalii dokonał ks. dr Paulo Malícia (dyrektor Wydziału Katechetycznego w Lizbonie). Kreśląc na wstępie krótki rys historyczno-kulturowy, prelegent zaznaczył, iż mimo że Portugalia jest krajem tradycyjnie chrześcijańskim, doświadcza ona obecnie jakby przyspieszonego procesu dechrystianizacji. Wprawdzie aż 87 proc. Portugalczyków określa się nadal jako „katolicy”, lecz jedynie 14 proc. społeczeństwa uczęszcza regularnie na niedzielną Mszę św. Można zatem powiedzieć, że kraj i naród, który stanowił niegdyś filar misyjnej działalności Kościoła, sam potrzebuje dziś drugiej ewangelizacji. Dlatego odnosząc się do priorytetów duszpasterskiego oddziaływania Kościoła w Portugalii, wskazano kwestię chrześcijańskiego wychowania. Choć to rodzina właśnie powinna być pierwszym miejscem religijnej formacji, w Portugalii formacja ta odbywa się głównie poprzez katechezę parafialną oraz naukę religii w szkołach prywatnych. Zgodnie z obecnymi ustaleniami prawnymi, nauczanie religii nie może bowiem odbywać się w szkole publicznej. Katecheza inicjacji chrześcijańskiej dokonuje się od 6. do 16. roku życia. Ten okres dziesięciu lat formacji wspierany jest od strony dydaktycznej przez dobrze przygotowane katechizmy dla uczniów oraz podręczniki metodyczne dla nauczycieli. Główny

³ Por. tamże, s. 11.

akcent położony jest na doświadczenie wiary, do czego prowadzi się katechizowanych poprzez doświadczenie liturgiczne, doświadczenie modlitwy, doświadczenie wspólnoty oraz ogólne doświadczenie edukacyjne. Katecheza młodzieży (17–19 lat) ma miejsce po uprzednim potwierdzeniu przez młodych chęci dalszej formacji. Wówczas ma ona postać spotkań w grupach młodzieżowych, działań o charakterze misyjnym oraz różnych form wolontariatu. Również dla tego okresu przygotowane zostały odpowiednie katechizmy i przewodniki dla katechetów. Nawet jeśli nauka religii odbywa się w szkole, to nie może mieć ona wymiaru katechetycznego, lecz prezentować ma jedynie czysto kulturowy wymiar chrześcijaństwa. Przedmiotem tak rozumianego „nauczania religii” jest np. Biblia postrzegana jako „dokument cywilizacji”, ekumenizm, dialog między religiami lub odniesienia do wartości chrześcijańskich i ogólnoludzkich.

Następnym prelegentem był ks. mgr lic. Ryszard Biernat (WTST Tarnów), który przedstawił sytuację katechezy i edukacji religijnej we Francji. Dla lepszego ukazania zagadnienia na wstępie omówiona została kwestia wolności nauczania religijnego we Francji. W 1806 roku Napoleon I wydał dekret powołujący do życia Uniwersytet Państwowy. Zgodnie z opublikowanym dokumentem, całkowicie ograniczona została wolność nauczania religijnego. Na przestrzeni XIX i XX wieku poszczególne rządy stopniowo liberalizowały to prawo, pozwalając na nauczanie religii w szkołach prywatnych. Po Soborze Watykańskim II nastąpił jednak poważny kryzys nauczania religii i katechezy, związany z ogólnym kryzysem wiary we Francji. Proponowane podręczniki do nauki religii nie znajdowały aprobaty Stolicy Apostolskiej. Obecnie nauka katechezy odbywa się przy parafiach i w prywatnych szkołach katolickich. Niestety, poziom nauczania, wynikający z braku odpowiedniej kadry katechetów, jest na bardzo niskim poziomie. Ponieważ we Francji istnieje duża ignorancja religijna wśród osób dorosłych, poszczególni duszpasterze prowadzą indywidualne nauczanie religii, zwłaszcza przy okazji przygotowywania do sakramentów świętych, szczególnie chrztu i małżeństwa. Dobrą okazją dla katechezy są również uroczystości pogrzebowe, które gromadzą znaczną liczbę katolików niepraktykujących. Współcześnie pojawiają się nowe formy katechezy dorosłych, takie jak: Kurs Alfa czy Parafialne Komórki Ewangelizacyjne. Zgodnie z opinią kardynała Jean-Marie Lustigera, wygłoszoną po Konferencji Episkopatu Francji w 2004 roku, największym problemem współczesnej katechizacji w tym kraju jest brak duchowego wsparcia katechizowanych dzieci w ich niepraktykujących rodzinach. Francja musi zatem intensywnie szukać nowych form skutecznej katechezy, która obejmowałaby wszystkich w Kościele.

Okazją do bliższego poznania uwarunkowań katechezy i edukacji religijnej w Wielkiej Brytanii było wystąpienie dr hab. Elżbiety Osewskiej (UKSW, Warszawa). Omawiając współczesny kontekst społeczno-polityczny edukacji religijnej w Anglii i Walii, prelegentka ukazała najpierw historyczne uwarunkowania tejże edukacji, odwołując się do przemian w okresie II wojny światowej oraz

późniejszych przekształceń. Obecny system edukacji w Anglii cechują znaczne różnice między szkołą wyznaniową i państwową. W wygłoszonym wystąpieniu podkreślona została specyfika szkoły katolickiej, w której można odnaleźć trzy filary: Chrystusa będącego centrum edukacji, integralność w rozwoju wychowania oraz wspólnotowość. Stąd w konsekwencji edukacja religijna prowadzona w szkole katolickiej, pomimo nazwy, zachowuje charakter katechezy sprzyjającej rozwojowi wiary ucznia. Większość obecnych podręczników do nauki religii powstała w ramach *Living and Sharing Our Faith. A National Project of Catechesis and Religious Education*. Dla pomyślniej realizacji Projektu duże znaczenie ma podejmowana współpraca wszystkich środowisk wychowywania religijnego. Dr hab. Elżbieta Osewska wskazała, że katolicka wizja edukacji religijnej realizowana w Wielkiej Brytanii w sposób szczególnie podkreśla godność i wolność osoby ludzkiej, jako tej, która została stworzona na obraz i podobieństwo Boga. W ramach takiego poglądu, edukacja religijna jest procesem formacyjnym uwzględniającym każdego członka społeczności szkolnej, wraz z rodzinami uczniów i parafią, w której wzrastają. W ten sposób pozostają ze sobą w nierozzerwalnym związku nauczanie religii, wychowanie i ewangelizacja, wspomagając jednocześnie właściwy rozwój szkoły. Nauczanie religii jest elementem programu nauczania realizowanego przez szkołę i stanowi jeden z przedmiotów, którego uczą się uczniowie, powinno zatem być podejmowane, a także rozwijane w taki sam sposób jak pozostałe przedmioty szkolne. Dla uczniów, którzy już w jakimś stopniu uczestniczą w życiu religijnym, szkolne nauczanie religii będzie katechezą, natomiast dla tych, którzy po raz pierwszy słyszą słowa Ewangelii, nauczanie religii będzie ewangelizacją.

Prezentacja katechezy i edukacji religijnej w Słowenii przygotowana została w formie dwugłosu. Uwarunkowania katechezy omówił ks. prof. dr hab. Janez Vodičar SDB (Uniwersytet w Lublanie), zaś zagadnienia edukacji religijnej s. prof. dr Erika Prijatelj (Uniwersytet w Lublanie). W świetle obu wystąpień można zauważyć, że katecheza i edukacja religijna w Słowenii zmagają się z wielkimi trudnościami. Poważnym problemem jest zakaz prowadzenia katechezy czy nauczania religii w szkole powszechnej. Wynika on z wprowadzonej w 1991 roku separacji Kościoła i państwa. W 1995 roku opublikowana została tzw. Biała Księga na temat edukacji w Republice Słowenii. W duchu zaproponowanych rozwiązań nauczanie religii nie jest integralną częścią szkolnego programu nauczania w szkole publicznej. Szkoła bowiem nie może w żaden sposób znajdować się „pod wpływem oddziaływania Kościoła”. Od 1996 roku nauczanie religii nie jest także dozwolone w przedszkolach. W wyjątkowych wypadkach edukacja religijna może odbywać się „na terenie szkoły”, jednakże tylko poza godzinami nauki. W każdym jednak wypadku wymaga to uzyskania osobnego zezwolenia ze strony władz oświatowych. W związku z tym odczuwa się poważne braki chociażby samych miejsc do prowadzenia nauczania religijnego. Problemem jest także brak książek i innych pomocy dydaktycznych. Nie zostały także do końca dopracowane programy katechezy w parafiach. W praktyce zatem

nadal stosuje się stare metody, które nie odpowiadają już potrzebom nowych czasów. W konsekwencji proponowana katecheza nie spełnia oczekiwań swoich adresatów. W tej sytuacji znaczącą pomocą dla katechezy dzieci jest czasopismo „Mavrica” (Tęcza), z którego korzysta wielu katechetów. Odpowiednio dobrana forma przekazu przygotowuje dzieci do czytania literatury religijnej, zaś rodzicom daje cenne wskazówki odnośnie do kształtowania życia religijnego w rodzinie. Podobną funkcję w odniesieniu do młodzieży pełni miesięcznik „Ognjišče” (Ognisko). Katecheza przygotowująca młodzież do sakramentu bierzmowania odbywa się przy coraz większym zaangażowaniu w nią świeckich wolontariuszy. Pojawił się bowiem problem braku kapłanów, którzy nie są w stanie prowadzić katechezy dla wszystkich grup wiekowych. W związku z tym, na Wydziale Teologicznym w Lublanie prowadzone są trzyletnie kursy teologiczno-pastoralne dla osób świeckich zaangażowanych w katechezę.

Jako ostatni z prelegentów zabrał głos ks. mgr lic. Mariusz Kuźniar (Uniwersytet Karola w Pradze). Przedmiotem jego wystąpienia była katecheza i edukacja religijna w Czechach. Dla pełnego zrozumienia obecnej sytuacji religijnej w Republice Czeskiej ważne jest najpierw głębsze poznanie uwarunkowań historycznych i społeczno-politycznych tego państwa i narodu. Czesi nie są narodem katolickim. Nawet tzw. ogólnie rozumiani ludzie „wierzący” nie tworzą tutaj większości. Bardzo mocno zaznacza się w społeczeństwie obecność sekularyzmu, materializmu i pragmatyzmu. Stan ten jest wynikiem nie tylko okresu komunizmu, lecz sięga swymi korzeniami do minionych epok. Wspomnieć należy tutaj niektóre wydarzenia z historii Czech, takie jak: ruch husycki, wojna trzydziestoletnia, reformacja i okres tzw. rekatolizacji. Po upadku komunizmu Kościół katolicki na nowo zaczął się cieszyć coraz większą społeczną sympatią. Był bowiem postrzegany jako przestrzeń wolności myśli i słowa. Społeczeństwo miało zatem wobec niego wielkie oczekiwania. Ten jednak, pod wpływem ogromu zadań i problemów związanych z przejęciem całej agendy kościelnej, a jednocześnie z powodu braku przygotowanej i wykształconej inteligencji katolickiej – szczególnie kleru – stracił swoją szansę. Skupienie się na wewnętrznych problemach, zwłaszcza związanych z restytucją dóbr kościelnych, nie wpłynęło znacząco na zmianę funkcjonujących w społeczeństwie negatywnych stereotypów na temat Kościoła. Wyraźnie odczuwalna jest tu duszpasterska stagnacja. Brak jasnej wizji Kościoła jutra i życie przeszłością sprawiają, że spora liczba ludzi wierzących pozostaje całkowicie bierna. Dlatego coraz głośniejsze, szczególnie po ostatniej papieskiej wizycie, mówi się o potrzebie zmian. W szkołach publicznych nauczanie religii odbywa się na poziomie podstawowym, i jest przedmiotem nieobowiązkowym. W szkołach katolickich, do których uczęszcza obecnie w Czechach 0,7 proc. dzieci i młodzieży, jest ono obowiązkowe. Przewidziano także możliwość zdawania egzaminu maturalnego z religii.

Po wystąpieniach nastąpiła dyskusja, w trakcie której zadawano pytania zaproszonym gościom. Wystąpienia budziły duże zainteresowanie uczestników

konferencji, którzy często mieli inne wyobrażenia dotyczące katechezy i edukacji religijnej w prezentowanych krajach. Równocześnie referaty i dyskusja pozwalały na porównanie sytuacji katechezy i edukacji religijnej w różnych krajach Europy z jej sytuacją w Polsce, a przez to dostrzeżenie kondycji, wartości, ale i wyzwań oraz zagrożeń stojących przed nią. Podsumowania całości konferencji dokonał ks. Józef Stala, który podziękował wszystkim mówcom oraz innym uczestnikom spotkania.

Ks. Roman Buchta, Uniwersytet Śląski

**„*Ordinatio presbyterorum*: liturgia, teologia, ministerium
(do Soboru Trydenckiego)”**

**46. Sympozjum Wykładowców Liturgiki w Wydziałach Teologicznych
i Wyższych Seminariach Duchownych
(Katowice 7–9 września 2010)**

Tegoroczne, 46. Sympozjum Wykładowców Liturgiki w Wydziałach Teologicznych i Wyższych Seminariach Duchownych w Polsce odbyło się w Katowicach. Miejszem obrad był Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego, który w obecnym, 2010 roku przeżywa 10-lecie swego zaistnienia, tj. aktu erygowania go, jako jednego z najmłodszych (po Szczecinie) wydziałów teologicznych, powołanych w najnowszym okresie historii Polski do istnienia na uniwersytetach państwowych. Owego aktu erygowania dokonał 9 sierpnia 2000 roku prefekt Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej kard. Zenon Grocholewski. Od tamtej pory istnieje i działa Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w którym pierwszy nabór studentów na jednolite studia magisterskie z teologii odbył się w 2001 roku.

Powodem inspirującym do zaproszenia polskich liturgistów na obrady do Katowic stała się okoliczność świętowania w archidiecezji katowickiej jubileuszu 25-lecia święceń biskupich Metropolity katowickiego i zarazem Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologicznego UŚ, ks. abpa Damiana Zimonia – doktora teologii z zakresu liturgiki. Na tę okazję polscy liturgiści przygotowali księgę jubileuszową, poświęconą tematyce zainspirowanej zawołaniem biskupim Księdza Arcybiskupa, które brzmi „*Praedicamus Christum crucifixum*”. Powstała więc tematyczna monografia zatytułowana *Praedicamus Christum crucifixum. Słowo Boże w liturgii Kościoła. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi Damianowi Zimoniowi Metropolicie Katowickiemu w 25. rocznicę święceń biskupich*¹, która – według zgodnej

¹ Red. A. Żądło, Wyd. Księgarnia św. Jacka, Katowice 2010, ss. 499.